

Huvudman  
utbildning@boras.se

2019-03-13  
Dnr 400-2017:10219

Gymnasiechef  
eniko.mihai@boras.se

# Beslut

---

efter kvalitetsgranskning av studie- och  
yrkesvägledningen på gymnasiala  
yrkesprogram vid Almåsgymnasiet A i Borås  
kommun

# Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

- 1. I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
- 2. I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
- 3. I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
- 4. I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Almåsgymnasiet A med Borås kommun som huvudman, ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Almåsgymnasiet den 6 och 7 december 2018. Det program som granskades var handels- och administrationsprogrammet. Besöket genomfördes av Jenny Bergman Westling och Madeleine Olofsson. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektor samt representant för huvudmannen har genomförts.

På Almåsgymnasiet som helhet finns sex nationella yrkesprogram och totalt 774 elever. Det finns en utbildad studie- och yrkesvägledare på heltid. Studie- och yrkesvägledaren ingår i Elevhälsoteamet. På Almåsgymnasiet finns en verksamhetschef, benämnd gymnasiechef, som är huvudmannens representant på skolan. Det är gymnasiechefen som är chef för studie- och yrkesvägledaren. Handels- och administrationsprogrammet ingår i Almåsgymnasiet A som är en av tre skolenheter vid Almåsgymnasiet. Skolenheten leds av en rektor och tio lärare undervisar på programmet. Vid handels- och administrationsprogrammet studerar 116 elever, varav 54 flickor och 62 pojkar.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

### 1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

*Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.<sup>1</sup> Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.*

Granskningen visar att rektorn organiserat studie- och yrkesvägledningen så att den till stora delar sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen. Rektorn berättar i intervju studie- och yrkesvägledaren har ett årshjul som riktar sig mot den snäva studie- och yrkesvägledningen. Ett liknande årshjul för lärarnas arbete finns inte eftersom den vida<sup>2</sup> vägledningen är en del av lärarnas totala uppdrag och är något som ska göras hela tiden, inte då och då, enligt rektorn.

I dokumentet *Arbetsfördelning – studie- och yrkesvägledning på Almåsgymnasiet* som Skolinspektionen tagit del av sammanfattas de allmänna råden. Exempelvis beskrivs att studie- och yrkesvägledningen ska bedrivas i både snäv och vid bemärkelse och vad de olika uppdragen innefattar. Vidare poängteras att skolledare, lärare och studie- och yrkesvägledare har ett gemensamt ansvar för studie- och yrkesvägledningen, men att dessa delvis har olika roller. Det framgår dock inte i dokumentet vilka uppgifter som ligger på respektive yrkesgrupp. Studie- och yrkesvägledaren berättar att rektorn är tydlig med att studie- och yrkesvägledning är allas ansvar och att det finns olika delar i arbetet. Vidare berättar studie- och yrkesvägledaren att hen och lärarna har ett bra samarbete men att rektorn inte har tydliggjort hur lärarna och studie- och yrkesvägledaren ska samarbeta, det handlar mer om att jag gör min del och lärarna gör sin del, säger studie- och yrkesvägledaren.

Av granskningen framgår att lärarnas ansvar i arbetet med studie- och yrkesvägledning nyligen förtydligats. Detta utifrån att studie- och yrkesvägledaren i sin utvärdering uppmärksammat behovet av att förankra skolans tidigare beslutade rutiner kring studie- och yrkesvägledning på nytt. Rektorn har därför på APT gått igenom lärarnas ansvar för

---

<sup>1</sup> I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

<sup>2</sup> Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013), *Allmänna råd med kommentarer, Arbeta med studie- och yrkesvägledning*, Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

studie- och yrkesvägledning. Lärarna bekräftar i intervju att de gått igenom deras ansvar med rektorn och tillägger att det nog kan göras ytterligare.

Granskningen visar vidare att det finns förutsättningar för samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledare, exempelvis genom mötestider, men att rektorn inte tydliggjort syftet med samverkan. Lärarna berättar att skolan överlag är bra på att samverka och att det finns en öppenhet och inte så mycket prestige. Eleverna är alltid i fokus, säger en lärare. Vidare berättar lärarna att det är lätt att få tag på studie- och yrkesvägledaren och att de kan boka in ett möte om något är oklart. Det är "korta samtalsvägar" mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren, säger lärarna vidare.

Av granskningen framgår att det även finns förutsättningar för samverkan med externa aktörer, bland annat inom ramen för programråd, där lärarna får information om vad som händer "där ute". Samverkan med externa aktörer sker också regelbundet inom ramen för undervisningen, dels genom studiebesök och dels genom besök av externa föreläsare. Även studie- och yrkesvägledaren ges förutsättningar för samverkan, exempelvis genom kontakter med utbildningsanordnare och företag i arbetet med den mässa som skolan anordnar årligen. Mässan är obligatorisk för elever i årskurs tre. Under mässan får eleverna möjlighet att möta representanter från till exempel högskolor, yrkeshögskolan och rekryteringsföretag och besöka olika seminarier.

När det gäller personalens kompetensutveckling inom området studie- och yrkesvägledning, har studie- och yrkesvägledaren tagit del av olika insatser men inte lärarna. Rektorn berättar att de inte haft några kompetensutvecklingsinsatser för lärarna kring den vida studie- och yrkesvägledningen men att de haft den tidigare nämnda genomgången av lärarnas uppdrag gällande studie- och yrkesvägledning. Studie- och yrkesvägledaren berättar att hen inte använts som resurs i lärarnas kompetensutveckling men att lärarna får till sig vissa kunskaper ändå, exempelvis när de är delaktiga i hens informationer i klasserna. Studie- och yrkesvägledaren uppdaterar också lärarna om det till exempel kommit nya tillträdesregler och om vad som gäller för behörighet till vidare studier.

Det framgår av granskningen att skolans arbete med studie- och yrkesvägledning inte följs upp och utvärderas inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorn berättar att utvecklingen av skolenhetens arbete beskrivs i en så kallad *utvecklingsplan*. Utifrån planen görs en *kvalitetsbedömning* där arbetet följs upp och utvärderas. Inget av dessa dokument nämner hur skolan ska utveckla studie- och yrkesvägledningen. Vidare visar granskningen att den snäva studie- och yrkesvägledningen följs upp genom att studie- och yrkesvägledaren utvärderar sitt arbete och stämmer av detta med gymnasiechefen.

Granskningen visar att lärarna integrerar studie- och yrkesvägledning i undervisningen men att det inte alltid sker på ett planerat och medvetet sätt. På frågan om lärarna tänker att de arbetar med studie- och yrkesvägledning svarar de flesta att de inte gjort det tidigare, men att det är självklart för dem att verklighetsanpassa undervisningen för eleverna och förbereda dem för framtiden på ett bra sätt. Läraren som undervisar i ämnet svenska beskriver att all undervisning hen bedriver genomsyras av studie- och

yrkesvägledning även om det inte alltid blir tydligt i hens lektionsplaneringar. Läraren beskriver vidare att förberedelserna inför fortsatta studier löper som en röd tråd genom undervisningen i ämnet svenska.

Enligt lärarna spelar även elevernas arbetsplatsförlagda lärande (APL) en viktig roll i deras möjligheter att få kunskap om branscher, företagande och framtida arbete inom yrkesområdet. Eleverna berättar att APL är en bra introduktion till olika yrken och att de lär sig mycket där. Vi får en inblick i hur det är, säger en av eleverna. Inför granskningen har Skolinspektionen tagit del av exempel på några lärares planering där inslag av studie- och yrkesvägledning ingår. En av planeringarna beskriver en APL-uppgift eleverna fått, *En dag på jobbet – administrationsinriktningen*. Eleverna ska bland annat göra en presentation för att åskådliggöra sin dag på APL-platsen. Presentationen ska svara på några frågor, till exempel *vilka arbetsuppgifter utför jag* och *vad har jag lärt mig om arbetslivet*. Som exempel på studie- och yrkesvägledning i undervisningen nämner lärarna också arbetet med Ung Företagsamhet (UF). Allt som eleverna gör i årskurs 1 och 2 lägger grunden för när de i årskurs 3 ska arbeta med UF och skapa ett företag, det blir en summering av allt de lärt sig under åren, säger lärarna. Vidare berättar lärarna att det sker inslag av studie- och yrkesvägledning i varje kurs, till exempel får eleverna skriva CV. Eleverna berättar att de i kursen *information och kommunikation* har arbetat med att skriva personliga brev och CV.

Vidare berättar lärarna att de på höstterminen varje år arrangerar en *arbetsmarknadsvecka* för att eleverna i årskurs 1 ska få mer kännedom om näringslivet. De bjuder in föreläsare till skolan och de åker på studiebesök till olika företag. Lärarna beskriver att veckan dels bidrar till att eleverna får mer kunskap inför inriktningsvalet men också till att eleverna får möjlighet att upptäcka vad de tycker är intressant och roligt. Vi försöker få eleverna att lära av veckan och fundera över ett kommande yrke, berättar lärarna.

Det framgår av skolenhetens *kvalitetsbedömning* att ämnes- och programinfärgning mellan de olika kurserna har varit ett fokusområde och att lärarna därför fått tid avsatt för samplanering och för att hitta beröringspunkter mellan kurserna. Syftet har varit att öka möjligheten till infärgning av examensmålen på yrkesprogrammen och på så sätt höja måluppfyllelsen även i de gymnasiegemensamma ämnena. Ett annat syfte som lärarna nämner är att den röda tråden mellan ämnena blir tydligare för eleverna. Läraren i ämnet engelska berättar att hen förtydligar för eleverna att för att arbeta inom handeln så behöver de kunna engelska, ha ett stort ordförråd och även kunna särskilda branschord.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att** rektorn och personal vid handels- och administrationsprogrammet vid Almåsgymnasiet A tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat i undervisningen. Det framkommer flera exempel på att lärarnas undervisning genomförs i syfte att ge eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval. Rektorn har dock inte i tillräcklig omfattning tydliggjort lärarnas uppdrag gällande den vida studie- och yrkesvägledningen. Det sker heller ingen uppföljning av arbetet med den vida studie- och

yrkesvägledningen. Detta riskerar att påverka elevernas tillgång till och kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen.

**I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:**

- Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på handels- och administrationsprogrammet. I detta ingår att se till att tillräckliga förutsättningar finns avseende bland annat arbetsfördelning och samverkan. Vidare behöver rektorn se till att arbetet följs upp inom skolenhetens systematiska kvalitetsarbete.

## *2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov*

*Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.<sup>3</sup> Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.*

Granskningen visar att rektorn, studie- och yrkesvägledaren och lärarna har en bild av elevernas studiesituation, deras ambitioner, mål och framtidsplaner och att denna bild till i viss utsträckning används för att identifiera och analysera elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Rektorn berättar att hen får sin bild av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning genom studie- och yrkesvägledaren. Studie- och yrkesvägledaren har i sin utvärdering analyserat sina insatser under läsåret och förslagit förbättringar. Utifrån utvärderingen görs en kartläggning och analys av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning samt åtgärder att vidta för att öka elevernas tillgång till studie- och yrkesvägledning ytterligare. Som exempel beskrivs att studievägledningen till eleverna i årkurs 1 och 2 numera sker program- eller klassvis. När studie- och yrkesvägledaren tidigare haft större gruppssamlingar har många elever i efterhand varit i behov av ytterligare information och vägledning. Genom att träffa eleverna i mindre grupper har studie- och yrkesvägledaren fått en bättre dialog med eleverna och informationen har blivit mer träffsäker. Rektorn uppger att studie- och yrkesvägledaren informerar eleverna i klassrummet istället för i aulan som exempel på en övergripande åtgärd som vidtagits för att bättre möta elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

---

<sup>3</sup> Se fotnot 1

Av granskningen framgår att lärarna på olika sätt skaffar sig bilden av elevernas ambitioner, mål och framtidsplaner och att detta i stor utsträckning bidrar till att de anpassar den studie- och yrkesvägledning som ges i undervisningen och ger eleverna möjlighet att reflektera över sin egen utveckling. Lärarna berättar att de bland annat identifierar elevernas behov av studie- och yrkesvägledning i det dagliga arbetet. Det kan till exempel hända att det dyker upp frågor om utbildningar eller olika val eleverna ska göra. Lärarna betonar vikten av att bygga upp bra relationer med eleverna så att de ställer frågor om sådant de undrar över. Det är på så sätt de hjälper eleverna på vägen, vilket kan innebära att lärarna lotsar eleverna vidare till rätt person, till exempel studie- och yrkesvägledaren, säger lärarna. Studie- och yrkesvägledaren uppger att hen till exempel identifierar elevernas behov av vägledning när hen varit på klassbesök. Ibland finns det mycket frågor från eleverna, "då drar jag slutsatser om elevernas behov utifrån det", säger studie- och yrkesvägledaren.

Lärarna berättar att eleverna får reflektera kring sig själva och sina mål och att ett bra tillfälle för eleverna att göra detta är vid avcheckningarna som elever och lärare har i mitten av terminen där de stämmer av hur eleverna ligger till i de olika kurserna. Även vid utvecklingssamtalen sker samtal om elevernas mål samt vad de behöver utveckla utifrån sina tidigare resultat. Som exempel på andra tillfällen där eleverna får reflektera nämner lärarna att det ingår i elevernas APL-uppgifter att de ska reflektera över vissa saker. Av planeringen av *En dag på jobbet – administrationsinriktningen*, framgår att eleverna ska reflektera över *din egen utveckling under denna termin och dina tankar om framtiden*.

När det gäller att skapa sammanhang och kontinuitet för eleverna i studie- och yrkesvägledningen berättar lärarna att de försöker skapa en nyfikenhet inför yrkeslivet för eleverna genom att eleverna i årskurs 1 besöker *arbetsmarknadsveckan* och i årskurs 2 och 3 är eleverna ute på APL där de förväntas ta mer och mer ansvar.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att** rektorn och berörd personal till viss del säkerställer att den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja deras studie- och yrkesvalsprocess. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning identifieras dock inte systematiskt och därmed saknas en bedömning av vilka kunskaper elevernas eventuellt behöver tillföras för att kunna hantera frågor kring val av framtida studier och yrken.

**I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:**

- Rektorn behöver säkerställa att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. I detta arbete bör rektorn till exempel jämföra bilden av elevernas behov med hur mycket resurser som avsätts liksom i vilken mån schemaläggning, lärarnas förutsättningar för planering och samverkan samt insatser av studie- och yrkesvägledaren påverkar.

### 3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

*Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.<sup>4</sup> Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.*

Av granskningen framgår att det inte finns några mål uppsatta för arbetet med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i deras val av studier och yrken. Även om lärarna arbetar med att utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar inom undervisningen så är arbetet inte organiserat på ett sådant sätt att det sker på ett medvetet och strukturerat sätt med sikte på att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval.

Rektorn berättar att det inte finns några konkreta mål för arbetet med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val men att lärarna ska stimulera och utmana eleverna så de når så långt som möjligt. Vidare berättar rektorn att hen, när de pratat om lärarnas uppdrag, varit tydlig med att de ska motverka att elevernas val av studier och yrken begränsas av föreställningar och normer. Elevernas val följs upp, sammanställs och analyseras och rektorn säger att de försöker påverka elever som skolan uppfattar gjort "kompisval". Sammanställningen har dock inte använts för att säkerställa att studie- och yrkesvägledning verkar kompensatoriskt för att ge alla eleverna samma möjligheter.

Huvudmannens representant berättar att det i studie- och yrkesvägledarens utvärdering framgår att elever på vissa program ställer mer specifika frågor om studier och elever på andra program ställer mer specifika frågor om yrken. Det finns också en grupp elever på skolan som inte känner till så många olika yrken och detta kan begränsa deras valmöjligheter. Studie- och yrkesvägledaren försöker därför bredda elevernas uppfattning vilket i förlängningen kan bidra med att vidga elevernas perspektiv vad gäller möjliga utbildningsvägar, yrken och branscher. Vidare berättar representanten att huvudmannen gör mycket analys på gruppnivå, bland annat utifrån bakgrund, och att de behöver den informationen för att kunna utvecklas sitt arbete.

Lärarna ger flera exempel på hur de i undervisningen utmanar, problematiserar och visar på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund. I ämnet svenska berättar läraren att de arbetat med en bok där det inte framgår om det är en kvinna eller en man som är berättare i boken. Boken är skriven för att skapa diskussion, säger läraren, och tillägger att arbetet med att diskutera och synliggöra normer pågår? i alla skolans ämnen. Läraren som undervisar eleverna i ämnet religion säger att det finns en del i undervisningen där de arbetar med könsnormer. Läraren beskriver att det till exempel finns en tendens att pojkar ska jobba på lager eller med

---

<sup>4</sup> Se fotnot 1

elektronik och att det i religionsundervisningen finns det ett stort utrymme att utmana sådana föreställningar.

När det gäller elevernas möjlighet till en variation av kontakter med arbetsliv och samhälle beskriver lärarna att de försöker ge eleverna en så bred bild som möjligt och därför tänker på vilka de bjuder in till skolan och när de ordnar med studiebesök. Lärarna säger att de arbetar för att det ska vara en mångfald bland de eleverna träffar. Eleverna berättar att det inte var en enda kvinna som var med på den senaste *arbetsmarknadsveckan* och att det hade varit kul att träffa till exempel en kvinnlig VD. En elev berättar att det på hans APL-plats arbetar en man som gjort ett otraditionellt val. Det gör så mycket när vi ser att folk vågar, säger eleven.

När det gäller lärarnas kunskap om hur föreställningar om hur kön och bakgrund kan påverka val av studier och yrke och hur elevers föreställningar kan utmanas, säger rektorn att hans uppfattning är att lärarna har tillräckliga kunskaper om detta. Även lärarna anser sig ha tillräcklig kunskap inom området men säger att de alltid kan lära sig något nytt.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen** att eleverna i viss omfattning ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som kan vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval men att det saknas ett medvetet och strukturerat arbete inom området. Granskningen visar också att viktiga förutsättningar saknas, till exempel riktlinjer för arbetet och kompetensutveckling för lärarna. Därmed finns det risk för att studie- och yrkesvägledningen, inte i tillräcklig omfattning, verkar kompensatoriskt och förmår vidga elevernas perspektiv, så att alla elever ges samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön, social eller kulturell bakgrund.

**I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:**

- Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver säkerställa att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt att följa upp lärarnas arbete inom området.

#### 4. Huvudmannens ansvar

*Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.<sup>5</sup>*

Granskningen visar att huvudmannen i viss utsträckning har rutiner för att planera, följa upp och utveckla vägledningen. Huvudmannens representant beskriver att allt arbete utgår från gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningens utvecklingsplan, *Bildningsstaden Borås*, som respektive skola konkretiserar i en egen *utvecklingsplan*. Även elevhälsan, där studie- och yrkesvägledaren ingår, tar fram en *utvecklingsplan*. Huvudmannens representant uppger att hen, tillsammans med skolenhetens studie- och yrkesvägledare, inför varje läsår planerar arbetet genom att gå igenom hur utvärdering, årshjul samt utvecklingsplan ser ut och kommer fram till eventuella utvecklingsområden eller en revidering av utvecklingsplanen. Enligt huvudmannens representant innefattas även en avstämning utifrån de allmänna råden för arbetet med studie- och yrkesvägledning, där de stämmer av som görs och vad som behöver förbättras, i detta.

Vidare visar granskningen att huvudmannen inom det systematiska kvalitetsarbetet följer upp skolenhetens arbete utifrån den *kvalitetsbedömning* som görs utifrån skolenhetens *utvecklingsplan*. Huvudmannens representant uppger att de arbetar med att utveckla utvärderingen av studie- och yrkesvägledningen. Detta innefattar bland annat på vilket sätt eleverna kan få möjlighet att utvärdera.

Huvudmannens representant beskriver att det finns två aspekter när det kommer till vad som ska prioriteras och utvecklas när det gäller studie- och yrkesvägledningen. Den ena sidan beskrivs som den operativa delen där konkret information kan komma från studie- och yrkesvägledarens utvärdering, till exempel att de upplevt att det är mycket administrativ belastning i samband med elevernas individuella val. Den andra sidan beskrivs som den strategiska delen där information bland annat kan komma från studie- och yrkesvägledarens utvärdering eller rektorns utvärdering. Där kan det handla om hur lärarna kan bli "vassare" på studie- och yrkesvägledning.

Av granskningen framgår att huvudmannen i viss utsträckning kartlägger och analyserar elevernas behov av studie- och vägledning. Detta gäller först och främst den snäva studie- och yrkesvägledningen. Huvudmannens representant uppger att en kartläggning av elevernas behov görs utifrån studie- och yrkesvägledarens utvärdering. Som nämnts ovan innehåller även kartläggningen åtgärder att vidta för att öka elevernas tillgång till studie- och yrkesvägledningen ytterligare. Förutom de åtgärder som utgår från elevernas behov, till exempel att ge eleverna information program- eller klassvis, beskrivs även vidtagna åtgärder för att utveckla studie- och yrkesvägledarens arbete. Detta handlar till exempel

---

<sup>5</sup> Se fotnot 1

om att minska studie- och yrkesvägledarens hantering av administrativa uppgifter eller att förtydliga lärarnas ansvar för studie- och yrkesvägledningen.

I den verksamhetsredogörelse som huvudmannen skickat in till Skolinspektionen beskrivs att resurserna för studie- och yrkesvägledningen organiseras utifrån verksamhetens behov och att nuvarande dimensionering av studie- och yrkesvägledare på Almåsgymnasiet bedöms motsvara behovet. Även om Skolinspektionen inte har tagit del av någon kartläggning och analys av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning som lett fram till huvudmannens beslut kring resursfördelningen.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att** huvudmannen till viss del ger rektorn förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledningen på skolenheten. Huvudmannen har till viss del rutiner för att planera, följa upp och utveckla studie- och yrkesvägledningen när det gäller den snäva studie- och yrkesvägledningen men när det gäller den vida studie- och yrkesvägledningen följs arbetet inte upp tillräckligt systematiskt och utvärderas inte heller av huvudmannen. Dessutom kartläggs och analyseras elevernas behov av studie- och yrkesvägledning inte i tillräcklig omfattning. Huvudmannen saknar därmed underlag för bedömning av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på skolan och vilka förutsättningar som eventuellt saknas, till exempel vad gäller resursfördelning.

**I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:**

- Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att följa upp och utvärdera arbetet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet samt säkerställa att resursfördelningen görs utifrån elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på skolenheten.

## Uppföljning

---

Huvudmannen ska senast den 11 oktober 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de 4 identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till [dokument.goteborg@skolinspektionen.se](mailto:dokument.goteborg@skolinspektionen.se), eller per post till, *Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har även utredaren Madeleine Olofsson och undervisningsrådet Bo Jersenius deltagit.

### På Skolinspektionens vägnar

**X** Roland Fallström

Beslutsfattare  
Signerat av: Roland Fallström

**X** Jenny Bergman

Föredragande  
Signerat av: Jenny Bergman

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:  
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

## Bilaga 1

# Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

---

### Skollagen (2010:800)

#### *1 kap. 4 § 1-2 st skollagen*

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

#### *2 kap. 8 b § skollagen*

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

#### *2 kap. 29 § skollagen*

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

#### *2 kap. 30 § skollagen*

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

#### *2 kap. 34 § 1 st skollagen*

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

#### *4 kap. 3 § skollagen*

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

#### *4 kap. 4 § skollagen*

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

#### *4 kap. 5 § skollagen*

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

#### *4 kap. 6 § skollagen*

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

#### *4 kap. 7 § skollagen*

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

#### *15 kap. 2 § 1 st skollagen*

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

#### *15 kap. 3 § skollagen*

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

#### 2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

## **2 Övergripande mål och riktlinjer**

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

### **2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv**

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

#### **Mål**

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkänedom och förmåga till studieplanering,

- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

#### **Riktlinjer**

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

#### **2.6 Rektorns ansvar**

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,

- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]

- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

### **1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning**

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

### **2. Personal och kompetens**

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

### **3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv**

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

#### **4. Information inför val av studier och yrken**

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och

sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,

- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

## 5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

## Bilaga 2

### Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

#### Utvecklingsområde 1:

Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på handels- och administrationsprogrammet. I detta ingår att se till att tillräckliga förutsättningar finns avseende bland annat arbetsfördelning och samverkan. Vidare behöver rektorn se till att arbetet följs upp inom skolenhetens systematiska kvalitetsarbete.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

#### Utvecklingsområde 2:

Rektorn behöver säkerställa att studie- och yrkesvägledningen är anpassad efter elevernas behov. I detta arbete bör rektorn till exempel jämföra bilden av elevernas behov med hur mycket resurser som avsätts liksom i vilken mån schemaläggning, lärarnas förutsättningar för planering och samverkan samt insatser av studie- och yrkesvägledaren påverkar.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

**Utvecklingsområde 3:**

Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver säkerställa att lärarna har aktuell kunskap om föreställningar som påverkar elevernas val samt att följa upp lärarnas arbete inom området.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

**Utvecklingsområde 4:**

Huvudmannen behöver säkerställa att rektorn ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att följa upp och utvärdera arbetet inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet samt säkerställa att resursfördelningen görs utifrån elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på skolenheten.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: